

ВИКОРИСТАННЯ НАРОДНОЇ КАЗКИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

maybutnikh uchyteliv-slovesnykiv do orhanizatsiyi nrozaklasnoyi roboty z obdarovanymy uchniyamy [Forming the readiness of intending teachers-linguists for the organization of extra-curricular work with gifted pupils]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Vinnytsya, 215 p. [in Ukrainian].

9. *Pro Stratehiyu derzhavnoyi kadrovoyi polityky na 2012–2020 roky* (2012). [About the Strategy of the State Personnel Policy for 2012-2020]. The Decree of the President of Ukraine dated February 1, 2012 No. 45/2012. [Electronic resource]. Access mode: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/45/2012>. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 29.12.2017

УДК [373.2.015.3:159.955]:398.21

Наталія Макаренко, магістрантка

Марія Журавльова, студентка

Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

ВИКОРИСТАННЯ НАРОДНОЇ КАЗКИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті розкрито поняття “пізнавальна активність”, охарактеризовано важливість розвитку пізнавальної активності дошкільників. Підкреслюється необхідність використання народних казок для розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку. Аналізуються роботи філософів, психологів та педагогів з даної проблеми. Визначені ситуації, які слід інтегрувати із використанням цього найбільш ефективного засобу для розвитку пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку. Розглядаються педагогічні умови підвищення ефективності впливу народної казки на розвиток пізнавальної активності старших дошкільників.

Ключові слова: *пізнавальна активність, пізнання, діяльність, народна казка, діти дошкільного віку.*

Літ. 8.

Nataliya Makarenko, Master

Mariya Zhuravlova, Student

Melitopol Bohdan Khmelnytskyi State Pedagogical University

USING FOLK TALES TO DEVELOP COGNITIVE ACTIVITY OF CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE

The article describes the concept “cognitive activity”, and the importance of the development of cognitive activity of preschool children. The necessity of using folk tales for the development of cognitive activity of children of the senior preschool age is emphasized. The folk tale develops in the child of preschool age the components of cognitive activity such as: memory, thinking, attention, imagination, speech, perception and stimulates to training.

The article analyzes the works of philosophers, psychologists and educators on the problem of development of cognitive activity of children of preschool age. There are outlined situations that should be integrated with the use of this most effective means for the development of cognitive activity of preschool children. The pedagogical conditions for increasing the effectiveness of folk tales on the development of cognitive activity of older preschool children are considered.

Keywords: *cognitive activity, cognition, an activity, a folk tale, the children of preschool age.*

Постановка проблеми. Проблема розвитку пізнавальної активності дитини дошкільного віку, набуття досвіду пізнання на сьогодні є дуже актуальною і підтверджується низкою державних документів, розроблених в Україні (Закон “Про дошкільну освіту”, “Національна доктрина розвитку освіти в Україні у XXI столітті”, “Базовий компонент дошкільної освіти”). В цих документах визнається головна роль дошкільної освіти у розвитку особистості дитини в цілому та розкривається основна мета діяльності дошкільних навчальних закладів, що полягає у створенні умов для самореалізації та розвитку кожної

індивідуальності, створенні покоління, здатного навчатися впродовж усього життя.

Розвиток пізнавальної активності дошкільників є неодмінною передумовою формування розумових якостей особистості, її самостійності, ініціативності. На сьогодні для педагогів дошкільних навчальних закладів дуже важливим питанням є вибір ефективних засобів впливу на дитину. На нашу думку, таким дійовим і результативним, до того ж ще і перевіреном способом є казка. Використовуючи казку, дитину можна навчати, ознайомлювати з навколишнім світом, формувати допитливість. За допомогою казки активізуються пізнавальні потреби дитини

ВИКОРИСТАННЯ НАРОДНОЇ КАЗКИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

на всіх етапах її життя та у різних видах діяльності: грі, навчанні, праці. За допомогою казки можна підвищувати інтерес до навчання, виховувати самостійність у діяльності дитини. Сучасні діти виховуються на різноманітних мультфільмах. До того ж велика кількість з них зарубіжні та зовсім не спрямовані на розвиток пізнавальної активності дошкільників. Навпаки, більшість з них збуджують центральну нервову систему дитини. На думку педагогів, діти все рідше виховуються саме на народних казках. Ми вважаємо це великим упущенням у справі виховання та навчання дітей, так як це ускладнює розвиток їх пізнавальної активності. Отже, проблема використання народної казки для розвитку пізнавальної активності дітей не втрачає своєї актуальності.

Аналіз наукових досліджень. Проблема розвитку пізнавальної активності у різних аспектах широко відображена в працях філософів (Арістотель, М. Бердяєв, Г. Гегель, К. Гельвецій, Д. Дідро, Г. Лейбніц, Платон, В. Розанов), психологів та педагогів (К. Альбуханова-Славська, Д. Боговяленська, Л. Божович, Л. Виготський, Г. Костюк, А. Матюшкін, Л. Проколієнко, С. Рубінштейн, Т. Шамова Г. Щукіна).

О. Леонтьєв та О. Запорожець досліджували дитяче мислення, пізнавальну діяльність дошкільників, що спрямовується на пізнання навколишнього середовища. Я. Каменський, К. Ушинський, Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо визначали пізнавальну активність як природне прагнення дітей до пізнання. К. Ушинський детально розробив питання про педагогічне значення казок та їх психологічний вплив на дитину. Численними психолого-педагогічними дослідженнями визнано вагомий педагогічний потенціал художньої літератури, а саме казок, у вихованні дітей дошкільного віку (Н. Карпінська, Л. Стрелкова, В. Сухомлинський, Н. Химич). Проблема використання казки для навчання і розвитку дітей знайшла широке відображення у психолого-педагогічному досвіді (Д. Арановський, Б. Бетельхейм, К. Бюлер, Д. Ельконін, Б. Теплов). Використання казки як методу впливу на особистість сучасними вченими визнається одним із найефективніших в роботі з дітьми різних вікових і соціальних категорій (О. Бреусенко-Кузнецов, І. Вачков, А. Гнезділов, Т. Грабенко, О. Заширінська, Т. Зинкевич-Євстигнеєва, С. Ройз, Д. Соколов, О. Тихонова, Л. Фесюкова та ін.).

Мета статті – розкрити ефективність та важливість використання народних казок для

розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Дошкільний вік – це період, протягом якого відбувається колосальне збагачення і впорядкування чуттєвого досвіду дитини, оволодіння формами сприйняття і мислення, бурхливий розвиток мовлення, уяви, формування початків довільної уваги і смислової пам'яті. Пізнання дитиною навколишнього світу включено в основні види її діяльності. Всі новоутворення дошкільного віку є не сумою знань, а певним рівнем пізнавальної активності, самостійності та творчості [2, 70].

На думку Т. Ткачук, феномен пізнавальної активності як один із найважливіших чинників навчання постійно привертає увагу дослідників, оскільки взаємодія людини із навколишнім світом можлива тільки завдяки її активності та діяльності. Під пізнавальною активністю розуміють самостійну, ініціативну діяльність дитини, спрямовану на пізнання навколишньої дійсності (як прояв допитливості) й зумовлену необхідністю розв'язати завдання, що постають перед нею у конкретних життєвих ситуаціях [7, 10].

Вчені (С. Кулачківська, С. Ладивір та ін.) розглядають пізнавальну активність як якісну ознаку діяльності дитини дошкільного віку, властивість самої особистості, стан її готовності до пізнавальної діяльності. Зокрема, С. Ладивір вважає, що пізнавальна активність виявляється в пізнавальній діяльності [5, 5].

М. Марусинець зазначає, що пізнавальна активність є природним проявом інтересу дитини до навколишнього світу й характеризується чіткими параметрами, а саме про інтереси дитини та інтенсивність її прагнення ознайомитися з певним предметом чи явищем свідчать: увага й особлива зацікавленість; емоційне ставлення (подив, стурбованість, сміх тощо); дії, спрямовані на з'ясування будови та призначення предмета (тут особливо важать якість та різноманітність обстежувальних дій, розмірковувальні паузи); постійний потяг до цього об'єкта. Діти дошкільного віку добре розуміють мораль казки, диференціюють, де добро, а де зло, й активно приймають сторону добра [6, 11].

Термін “пізнавальна активність” пов'язують із розглядом діяльності, в якій діти, пізнаючи оточуючий світ, як активний суб'єкт, намагаються показати власну самостійність, індивідуальність, спрямувати енергію, волю та дії на досягнення позитивного результату. Отже, пізнавальна активність – це риса особистості, яка проявляється у її ставленні до пізнавальної діяльності, передбачає стан готовності, прагнення

ВИКОРИСТАННЯ НАРОДНОЇ КАЗКИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

до самостійної діяльності, спрямованої на засвоєння дитиною соціального досвіду, накопичених людством знань та способів діяльності, знаходить свій вияв у пізнавальній діяльності. Пізнавальна активність проявляється у процесі сприйняття, мислення, та запам'ятовування [3, 258].

Пізнавальна активність є основою засвоєння дитиною культурного досвіду людства, необхідною умовою формування розумових якостей особистості дошкільника, її самостійності, ініціативності, успішності, творчості, що в свою чергу, сприяє гармонійному становленню зростаючої особистості. Тому останнім часом спостерігається зростання інтересу до проблеми формування пізнавальної активності старшого дошкільника при вивченні психології особистості, адже без нього неможливо сформувати уявлення про людину як активного і продуктивного суб'єкта життєдіяльності [1, 4].

У дитини в період дошкільного віку пізнавальну активність можна розвивати за допомогою казки. Незважаючи на все різноманіття поглядів на проблему казки в психічному розвитку дитини, всі автори одностайні у визнанні її безсумнівного психологічного впливу. До того ж багато з них вважають, що її позитивний характер очевидний лише при розгляді казки фольклорного походження. Розвиваючи і виховуючий потенціал авторських казок, а також психологічні механізми їх впливу на дитину, що знаходяться в їх розпорядженні, залишаються для багатьох дослідників суперечливим питанням [1, 5].

Народні казки сприяють соціально-моральному розвитку дітей, тобто допомагають оволодіти навичками відображення позитивних та негативних вчинків персонажів. Формують емоційно-ціннісний ставлення дитини дошкільного віку, вчать адекватно реагувати на події та ситуації, емоційно сприймати зміст казки. Найголовніше те, що народні казки формують пізнавальний розвиток дітей дошкільного віку, допомагають розвивати увагу, мислення, вміння спостерігати і розрізняти різні фігури, кольори. Прикладом таких казок можуть бути "Солом'яний бичок", "Рукавичка", "Коза-дереза", "Двоє жадібних ведмежат", "Червона Шапочка", "Лисичка-сестричка і вовк-панібрат", "Цап і баран", "Лисичка і журавель", "Дідова дочка і бабина", "Колосок", "Теремок", "Вовк і семеро козенят".

Л. Журавльова зазначає, що організовуючи народознавчу роботу з дошкільниками, вихователі повинні в комплексі вирішувати пізнавальні, навчальні, виховні та мовленнєві завдання. Адже

сьогодні ми повертаємося до забутого, відроджуючи національні традиції, пробуджуючи національний дух нашого народу. На думку автора, починати цю роботу необхідно саме з дошкільного віку, в сім'ї, в дошкільному навчальному закладі [4, 124].

На нашу думку, ефективність використання казки для розвитку пізнавальної активності виправдовується такими положеннями:

Казка – один з не багатьох на сьогодні засобів, який дозволяє об'єднати дорослого та дитину, дає можливість зрозуміти один одного.

Казка дає дитині необхідну гаму переживань, які викликають добрі, серйозні почуття.

Казка – це засіб соціалізації дитини. Вона допомагає увійти у суспільне життя, адаптуватися в ньому та самовиразитися у соціумі, а ще вона має профілактичну функцію (виховання здорового способу життя) [8, 103].

Ми вважаємо, що всі ці положення доцільно інтегрувати при використанні цього найефективнішого засобу для розвитку пізнавальної активності дошкільників.

Для підвищення ефективності впливу народної казки на розвиток пізнавальної активності старших дошкільників необхідно забезпечити дотримання таких педагогічних умов:

- використання казки у процесі спілкування з дітьми в різних видах діяльності в контексті вирішення завдань виховання;

- використання наочності у процесі роботи з казкою (розглядання ілюстрацій, використання декорацій, настільного театру);

- застосування нетрадиційних методів у використанні казок (прорахувати всіх героїв у казці, оцінити та схарактеризувати вчинки героїв казки та розкрити свою позицію стосовно цих вчинків, закінчити казку – придумати нову історію). Це буде сприяти розвитку зв'язного мовлення, уяви, формуванню елементарних математичних уявлень, моральному вихованню дитини дошкільного віку;

- створення позитивно-емоційного стану у процесі використання народних казок;

- систематичне застосування казок; творча трансформація змісту знайомих казок та інтеграція їх у різні види діяльності (під керівництвом вихователя); творча самостійна трансформація змісту знайомих казок дітьми.

Висновок. Отже, проаналізувавши психолого-педагогічну літературу стосовно використання народних казок та їхнього впливу на розвиток пізнавальної активності дітей дошкільного віку можна зробити висновок, що цей засіб сприяє розвитку в дитини дошкільного віку всіх

ВИКОРИСТАННЯ НАРОДНОЇ КАЗКИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

складових пізнавальної активності (пам'ять, мислення, увагу, уяву, мовлення, сприйняття) та стимулює їх до навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Використання казки як засобу пізнавальної активності дітей дошкільного віку: метод. рекомендації/уклад. О.М. Борисенко. – Полтава: [б.в.], 2016. – 79 с.

2. Годовикова Д. Формування пізнавальної активності / Д. Годовикова // Дошкільне виховання. – 2004. – № 1. – С. 68–73.

3. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 375 с.

4. Журавльова Л.С. Використання елементів народної педагогіки для розвитку лексичної сторони мовлення дошкільників / Л.С. Журавльова, О. Груздєва // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. / [редкол.: Т.І. Суцєнко (голов. ред.) та ін.]. – Запоріжжя: КПУ, 2016. – Вип. 49 (С.123–129). – 396 с.

5. Ладивір С. Пізнавальна активність старших дошкільнят: індивідуальні особливості / С. Ладивір // Дошкільне виховання. – 2006. – № 11. – С. 3–6.

6. Марусинець М. Розвиток пізнавальної активності / М. Марусинець // Дошкільне виховання. – 2005. – № 11. – С. 11–12.

7. Ткачук Т. Радість пізнання // Дошкільне виховання. – 2002. – № 9. – С. 10 – 11.

8. Федій О.А. Естетотерапія. [Навч. посіб. 2-го вид. перероб. та доп.] / О. А. Федій – К.: “Видавництво” “Центр учбової літератури”, 2012. – 304 с.

REFERENCES

1. Borysenko, O.M. (2016). *Vykorystannia kazky yak zasobu piznavalnoi aktyvnosti ditei doshkilnoho viku* [Use of fairy tales as a means of cognitive activity of children of preschool age]. Poltava, 79 p. [in Ukrainian].

2. Hodovykova, D. (2004). *Formuvannia piznavalnoi aktyvnosti* [Formation of cognitive activity]. *Doshkilne vykhovannia*, no. 1, pp. 68–73. [in Ukrainian].

3. Honcharenko, S.U. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk* [Ukrainian Pedagogical Dictionary]. Kyiv: Lybid, 375 p. [in Ukrainian].

4. Zhuravlova, L.S. (2016). *Vykorystannia elementiv narodnoi pedahohiky dlia rozvytku leksychnoi storony movlennia doshkilnykiv* [Use of elements of folk pedagogy for the development of the lexical side of the speech of preschoolers]. *Pedagogy of the formation of creative person in the higher and secondary schools: A collection of scientific works*. Zaporizhzhia: KPU, no. 49, pp.123–129. [in Ukrainian].

5. Ladyvir, S. (2006). *Piznavalna aktyvnist starshykh doshkilniat: indyvidualni osoblyvosti* [Cognitive activity of senior preschool children: individual characteristics]. *Preschool education*, no. 11, pp. 3–6. [in Ukrainian].

6. Marusynets, M. (2005). *Rozvytok piznavalnoi aktyvnosti* [Development of cognitive activity]. *Preschool education*, no.11, pp. 11–12. [in Ukrainian].

7. Tkachuk, T. (2002). *Radist piznannya* [Joy of cognition]. *Preschool education*, no. 9, pp. 10 – 11. [in Ukrainian].

8. Fediy, O.A. (2012). *Estetoterapiya* [Aesthetic therapy]. Kyiv: “Tsentr uchbovoyi literaturi”, 304 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 04.01.2018

“Діти повинні жити у світі краси, гри, казки, музики, малюнка, фантазії, творчості”.

Василь Сухомлинський
український педагог, публіцист

“Збережи своє величезне дитяче серце!.. Пізнавай світ, отримуй знання, набирайся досвіду, але не прагни дорослішати. Так, людина – це в першу чергу її Вчинки, але навряд чи наші дії, будучи позбавленими щирих відчуттів, можуть називатися настільки гучним словом”.

Антуан де Сент-Екзюпері
французький письменник

